

4. *Дизайн. Иллюстрированный словарь – справочник / Г.Б. Минервин, В.Т. Шимко, А.В. Ефимов и др.: Под. общей редакцией Г.Б. Минервина и В.Т. Шимко. – М.: Архитектура – С, 2004. -288с.*

5. *Козлова Т.В. Художественное проектирование костюма. – М.: Легкая и пищевая пром.-сть, 1982. -144с.*

6. *Колосніченко М.В., Щербань В.Ю., Процик К.Л. Комп'ютерне проектування одягу : Навчальний посібник. –К.: «Освіта України», 2010. -236с.*

7. *Купенко О.В. Людина для людей: на шляху зростання (теоретико-методологічні та технологічні засади управління проектною діяльністю студентів вищого навчального закладу). –Суми: Вид-во Суми ДУ, 2008. -296с.*

8. *Ніколаєва Т.В. Основи теорії формоутворення костюма: Навчальний посібник / Т.В. Ніколаєва, Н.В. Чуприна. - К.: КНУТД, 2004. -156с.*

9. *Професійна освіта: Словник: Навч. посіб. / Уклад. С.У. Гончаренко та ін.; За ред. Н.Г. Ничкало. –К.: Вища шк., 2000. -380с.*

10. *Шевелев И.Ш. Принцип пропорции: О формообразовании в природе, мерной трости древнего зодчего, архитектурном образе, двойном квадрате и взаимопроникающих подобиях / И.Ш. Шевелев. – М.: Стройиздат, 1986. -200с.*

УДК 373.3.051.31: 792

Барановська І.Г.

РОЗВИТОК АРТИСТИЧНИХ ЗДІБНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ЗАСОБАМИ ТЕАТРАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ

В статтє поднимается вопрос о важности привлечения элементов театрального искусства в процесс подготовки будущих учителей. Рассматриваются пути развития артистических способностей средствами театральной педагогики.

Ключевые слова: *театральная педагогика, артистические способности, будущие учителя, педагогический артистизм, педагогическое мастерство.*

The article raises the question of the importance of the involvement of elements of theater arts in the preparation of future teachers. We consider the development of artistic abilities by means of theater pedagogy.

Keywords: *theater education, artistic ability, future teachers, teaching artistic, pedagogical skills.*

Одне з найважливіших завдань сучасної педагогічної науки – підготовка конкурентоспроможного на світовому ринку освітніх послуг спеціаліста. Стрижнем професійної діяльності майбутнього вчителя повинна стати педагогічна майстерність на рівні мистецтва, що забезпечується високим ступенем розвитку не тільки професійно-необхідних якостей, знань, умінь, навичок, але і педагогічного артистизму.

Елементи театрального мистецтва з давніх часів займають вагоме місце в освітній діяльності. Звертаючись до історичних джерел, знаходимо, що ще великий чеський педагог Ян Амос Каменський в праці «Велика дидактика»,

підкреслюючи важливість виховання учнів засобами театрального мистецтва, стверджував, що опанування акторською майстерністю необхідне «для розвитку спостережливості, реакції, вміння робити відповідні рухи, тримати обличчя і руки та все тіло відповідно до обставин, змінювати та надавати звучанню голосу певного тембру і тону» [2, с.162].

У XVII – XVIII столітті у багатьох навчальних закладах України (братські, монастирські школи, колегіуми, Києво-Могилянська академія) талановитих учнів активно залучали до театральної діяльності. Вчителі разом із найбільш здібними вихованцями регулярно здійснювали постановки вистав. Педагогами Києво-Могилянської академії написано цілий ряд містерій, драм та творів для декламування не тільки релігійного, а й історичного змісту. Вважалося, що декламація віршів, участь студентів у театралізованих постановках додасть їм впевненості, стане гарним досвідом виступів перед публікою, буде поштовхом до саморозвитку та самореалізації.

Метод сократівського діалогу в своїй педагогічній практиці використовував видатний філософ і педагог Г. С. Сковорода. Навчальний процес здійснювався талановитим педагогом на лоні природи, у формі бесіди з вихованцями. Драматизовані діалоги були застосовані Г. С. Сковородою у написанні філософських трактатів. Метод режисури уроку використовував і видатний український педагог В.О.Сухомлинський. Як і Г. С. Сковорода, він проводив заняття під відкритим небом.

Метою статті є вивчення питання розвитку артистичних здібностей майбутніх вчителів засобами театральної педагогіки.

На теренах пострадянського простору, ще у 1923 р. на засіданні комісії з реформи вищої педагогічної освіти був прийнятий напрямок на вдосконалення творчих та артистичних здібностей педагога, розроблена й затверджена спеціальна соціальна програма. Метою програми було оволодіння майбутніми педагогами засобами вербального (техніка мовлення, образність висловлення думки, імпровізація) та невербального (міміка, пластика, жести) впливу на учнів, засвоєння теоретичних елементів театральної педагогіки, вдосконалення артистичних здібностей шляхом драматизації художніх творів. У 30-х роках ХХ століття цей напрямок педагогічної освіти не отримав подальшого розвитку. Інтерес посилювався у другій половині 70-х років. В цей час, за ініціативи ректора І.А. Зязюна, у Полтавському педагогічному інституті була створена перша у Радянському Союзі кафедра педагогічної майстерності, а в багатьох педагогічних вузах запроваджені курси із акторської майстерності.

Відомі вчені-педагоги Ш.О. Амонашвілі, І.А. Зязюн, Е.М. Ільїн, В.А. Кан-Калік, К.Д. Ушинський, В.О. Сухомлинський, В.Ф. Шаталов та інші, доводять у своїх працях, що театральна педагогіка дозволяє успішно розкрити і розвинути артистичні, комунікативні, гностичні, творчі, організаторські здібності та допомагає вчителю досягти у професійній діяльності рівня мистецтва. Ш.О. Амонашвілі підкреслює: «Якщо я хочу, щоб діти, які сидять за партами, дивляться мені в очі, чекають від мене чогось важливого, справді раділи кожному шкільному дню, виховувались та навчались... я повинен набратися сміливості і зіграти неповторну роль педагога-актора» [1, с.154].

За словами вальдорфського педагога Калгера Франса, вчитель повинен бути емоційним, жвавим, тобто різним, щоб: сангвініки – ледве встигали стежити за ним; меланхоліки – забували власні неприємності; настільки драматичним, щоб, без застосування дисциплінарних методів, зацікавити і привернути увагу до навчального матеріалу холериків. А.С. Макаренко зазначав, що не може бути педагога, котрий не вмів би грати. В свою чергу, А.П.Чехов наполягав, що учитель повинен бути артистом, художником, гаряче закоханим у свою справу. «Без особистого безпосереднього впливу вихователя на вихованця істинне виховання, що виховує характер, неможливе, тільки особистість може впливати на розвиток і становлення особистості, тільки характером можна формувати характер», підкреслював К.Д. Ушинський [4, с. 47].

Задовольнити ці вимоги вчителю допоможе театральна педагогіка. Гармонія розуму і почуттів – підґрунтя педагогічного артистизму. Вчителю, який викладає в сучасній школі, необхідно майстерно володіти природними способами передачі змісту художнього тексту. Сучасний педагог – це яскрава індивідуальність, творча особистість, що проявляє емпатію, вміє вирішувати проблемні ситуації, знаходити оригінальні, творчі підходи в поясненні матеріалу, зацікавити та захопити учнів творчістю, процесом саморозвитку. В цьому контексті потрібно зупинитися на проблемах, які найчастіше турбують молодих вчителів сучасної школи:

1. Для традиційної школи характерний монологічний тип взаємодії між дорослим і дитиною. Дитина може висловлюватися лише в рамках жорстко регламентованого часу. Її висловлювання та відповіді не завжди щирі і відверті, в зв'язку з тим, що повинні сподобатися вчителю. Діалогізація педагогічної взаємодії передбачає насамперед прийняття ситуації рівноправних позицій дорослого і дитини, позицій співучасті, співробітництва. Вміння ж зав'язати діалог, вислухати та сприйняти думку вихованців вимагає не тільки ґрунтовних знань з предмету, а й певних навичок спілкування, тобто майстерності та педагогічного досвіду.

2. Проблема мотивації до навчальної діяльності сьогодні є однією з центральних проблем і безпосередньо пов'язана з проблемою індивідуалізації освіти. Позитивна мотивація до навчання в учнів може виникнути в тому випадку, коли дотримані 3 умови: учневі цікавий предмет навчання; цікавий той, хто вчить; цікаво як навчають. Варто враховувати ще один важливий чинник: сьогоднішній вчитель, знаходиться і спілкується з учнями деколи більше часу, ніж батьки. Отже, він робить вагомий вплив на формування їх ставлення до світу дорослих, до навколишнього світу, до суспільства

3. Діти, як і дорослі, потребують живого співрозмовника, який відчуває, дивує, страждає радіє, співпереживає. Сучасний вчитель повинен бути цікавий дитині, інакше контакт із ним ніколи не буде діалогічний. Інакше і культурні знання, які вчитель передає дитині, будуть останнім нецікаві, незрозумілі. Отже, постає питання «як», «якими шляхами», «за допомогою яких прийомів і методів» будувати стосунки з дітьми, як тримати увагу всього класу, як знайти баланс між «хочу» і «треба»? як керувати собою?, як побудувати урок з урахуванням психологічного сприйняття кожної дитини. Мистецтво сучасного

уроку – це знаходження педагогом та учнями таких форм взаємодії, які сприятимуть вирішенню навчальних завдань і дозволяють встановлювати не тільки значення окремих понять, а й сприймати, переживати та вирішувати особистісні та життєві труднощі.

В силу специфіки своєї професії педагог постійно перебуває у взаємодії, як з учнями, так і з колегами. Пояснення навчального матеріалу – це дослідження взаємодії, будь то взаємодія хімічних елементів, закони фізики, музично-театральна драматургія або відносини героїв літературного твору. Вектором інтересу театрального мистецтва завжди були людські відносини, взаємодія людини і світу, а саме їх в першу чергу за допомогою гри досліджує театральна педагогіка.

Секрети та таємниці, що містяться в театральній педагогіці, розкриваються у працях Н.Базилевич, І.Зязюна, Н.Миропольської, О.Нікітіної, М.Лещенко, С.Соломахи, С.Хімко та ін. Дослідженню впливу мистецтва (на засадах інтеграції) на художній розвиток школярів присвячені роботи Н.Анищенко, О.Бузової, Н.Голінської, Л.Масол, Г.Шевченко, Б.Юсова та ін. Питанню застосування музично-театральних форм і методів роботи у вихованні дітей присвячені науково-методичні розробки Т.Борисової, О.Борисової, Т.Гризоглазової, О.Жорнової, О.Комаровської, О.Хижної, Л.Хлебнікової, та ін.

Професія вчителя має багато спільного з професіями актора і режисера. Публічність – специфіка педагогічної та акторської діяльності. Як актор, так і вчитель впливає на почуття і розум глядачів – учнів, звертаючись до почуттів, пам'яті, думки, волі слухача. Сценічність, переконливість, артистизм учителя, як і актора, можуть забезпечити йому успіх. Як режисер в процесі репетицій, так і вчитель на уроці повинні володіти секретами яскравого емоційно-вольового впливу на акторів або учнів. Вчителю необхідно спланувати пояснення, виклад матеріалу, цілий урок, навчальний процес так, щоб він був сприйнятий і зрозумілий учнями. Режисер також вибудовує драматургічну логіку майбутньої вистави.

Професія вчителя вимагає формування артистичних умінь, що дозволить вільно долати бар'єр публічності, керувати такими важливими аспектами педагогічної діяльності, як творче самопочуття, арсеналом артистичної виразності, імпровізацією, інтуїцією і іншими елементами, що містять в собі емоційне начало. Досягнення емоційного контакту є найбільш важливим і найбільш складною ланкою в діяльності вчителя.

Трапляється, що молодий вчитель – непоганий психолог, добре знає свій предмет, методику навчання, але створити атмосферу цікавого спілкування з учнями йому не вдається. «Які це страждання для людини, – говорить К.С. Станіславський, – який прекрасно відчуває, але передати не може ... Уявіть собі закоханого глухонімого. Якби він захотів передати свої почуття, він би був змушений виражати їх незрозумілим муканням». Також і вчитель випробовує подібні страждання, якщо він не в змозі передати свої почуття і знання, коли «руки у нього як лопати, голосу немає, тіло неповоротне». І далі, пише Станіславський: «Як це чудово, що людина може оволодіти своїм тілом, своєю промовою! Тоді можна просто повести очима, і дві тисячі чоловік поведуть

очима разом з вашими очима, ви задумаетесь – і вони задумаються разом з вами!» [3, с. 147].

Сьогодні ми говоримо, що педагогіка – це мистецтво. Педагогічне мистецтво, як і будь-яке інше, потребує таланту, натхнення, майстерності та досконалої техніки. К.С. Станіславський наголошував: «Не існує мистецтва без віртуозності, без вправ, без техніки. І чим більший талант, тим більше вони потрібні». Не можливо вдихнути талант, але здібності розвинути цілком можливо [3].

Завдання артистичного педагога полягає в тому, щоб здійснити на учнів емоційний вплив, викликати певні переживання, емоції в душах учнів, без яких ускладнюються сприйняття і розуміння життя; затвердити віру в себе у свідомості і серцях дітей, змусити грати уяву. Діалогічне спілкування не тільки природний дар – це театральна-педагогічна технологія: прийоми встановлення емоційного контакту, вміння бачити, відчувати, сприймати, розуміти співрозмовника, знання законів соціальної та емоційної взаємодії людей, знання психології і прийомів встановлення особистісного контакту, володіння творчою органікою, технікою вербального і невербального спілкування, що вимагає серйозного системного навчання та тренування, активної роботи над собою.

«Пізнайте самого себе, свою природу, дисциплінує її», – навчав К.С. Станіславський, маючи на увазі голос, інтонацію, пластику, жести, міміку, якими можна виражати те, що потрібно, і які, відповідно, треба навчитися добре розуміти. Артистичні здібності просто не народжуються, їх треба культивувати у собі. «Розвинути підсвідомі професійні навички може тільки звичка, а звичка виробляється постійним багаторічним тренуванням». [3, с. 68]. Без постійного тренінгу неможливо зберігати тривалу творчу форму. Тренінг має стати постійним супутником уроків педагогічної майстерності та перейти в професійне життя вчителя у вигляді щоденної психологічної та педагогічної зарядки. Техніка виразності не може виробитися без зусиль з боку викладача. Майстерність вимагає значної роботи над собою. Це неодноразово доводив К.С. Станіславський, підкреслюючи, що «без техніки, без віртуозності, без вправи мистецтва не існує». Майстерність – є основа, без якої немислиме мистецтво. Що за художник, якщо він не розрізняє відтінки фарб і не знає законів композиції? Педагогічна або акторська майстерність – це повсякденна важка праця, що відкриває особистість художника.

Вчителю, охочому досягти майстерності в своїй справі, необхідно опанувати «третьою сигнальною системою», «мовою емоцій», тобто високорозвиненим психофізичним апаратом, здатним належним чином ці емоції продукувати, транслювати і заряджати ними аудиторію. У навчанні, оволодіння технікою театралізації та формування артистичних здібностей відбувається на основі послідовності і системності занять. Завдяки їм можна навчитися багато чому: опанувати кінетикою, культурою руху, умінням розслабляти і напружувати потрібні м'язи, заспокоювати і підбадьорювати нервову систему, удосконалити механізми зосередження і перемикання уваги, довільного виклику в собі творчого самопочуття і т. д.

З.С. Гіппіус пропонує цілий арсенал засобів спілкування, які може використовувати вчитель у своїй роботі:

- паралінгвістичні засоби: культура голосу, тембр, регістр, інтонація, паузи, темп, гучність, ритміка, тональність, мелодика;
- екстралінгвістичні засоби: сміх, зітхання, торкання, імідж вчителя, виразність і чарівність його поведінкових проявів.
- кінесичні засоби: жести, міміка, пантоміміка, пози, фізична позиція, фізичні дії, візуальний контакт.
- проксемічні засоби: просторові пересування і розташування в просторі, відстань між співрозмовниками.

Майстерне використання цих засобів у педагогічному спілкуванні дасть можливість: висловити те ж, що і мова; передбачити те, що буде сказано; висловити думку, протилежну тій, що міститься у висловленні; акцентувати сказане; заповнити паузу, пояснити її, або зробити її значущою; замінити слово або фразу; залучити й утримати увагу аудиторії. Римський учитель красномовства Квінтіліан навчав: «Говори так, щоб тебе не можна було не зрозуміти».

Мова є найважливішим компонентом професійної майстерності артистичного педагога. Школярі переживають і розуміють естетику науки тільки тоді, коли вчитель, нехтуючи сірою, безпристрасною, невиразною мовою, поєднує в своїй розповіді точність і докладність з образністю та емоційністю. Тільки тоді наука виступає в захоплюючій формі, вільної від штампів. «Я не мав би права називатися вихователем, якби на кожному кроці не розкривав красу, поетичну силу, аромат і найтонші відтінки, музику слова», – стверджував В.О. Сухомлинський [3]. Академік В.О. Ключевський, який вважався блискучим і дотепним лектором, повною мірою володів мистецтвом слова. Вчений-педагог дуже тонко підмітив, що найважче і найважливіше у викладанні – змусити себе слухати.

Мова – це щось більше, ніж механічне відтворення ряду звуків. Кожне висловлювання являє собою миттєве розкриття особистості, намірів і почуттів вчителя, адже педагог керує емоціями своїх учнів, збуджуючи роботу дивного механізму людського сприйняття. Мовний артистизм – це яскраве розкриття особистості педагога, уміння творити, викликаючи в монолозі або діалозі з учнями емоційно-почуттєвий відгук. Магія словесного спілкування з аудиторією – це енергетика мови, її інтенсивність, асоціативність, виразність, експресивність, інтонаційне багатство, бездоганна дикція, вміння використовувати грудні та головні резонатори, що додають голосу гарне звучання, силу і легкість, вміле використання вербальної та невербальної мови. В педагогічному мовленні найбільш характерними недоліками є:

- так зване «скоромовлення» – дуже швидка мова, результат якої – «проковтування» або «з'їдання» початку і кінця слова;
- нечіткість мови, що ускладнює не тільки розуміння окремих слів, але і загальний зміст висловлювання;
- невиразність мови – нерухомі мляві губи, погано розкритий рот. В результаті млявої мови погано вимовляються і приголосні, і голосні звуки, а мова стає незрозумілою.

Всі названі недоліки мови, а також окремі недоліки вимови голосних, приголосних, невірне резонування звуку, відсутність навичок правильного

дихання і збереження голосу, нажаль, є причиною численних професійних фонетичних захворювань. Щоб спілкування було емоційним, взаємодією індивідів, необхідно перш за все розвинути техніку мови викладача, розробити дихання, голос і дикцію. Вправи з техніки мови бажано виконувати щодня по 8 – 10 хвилин. Починати навчання завжди слід з постановки дихання і формування правильної постави.

Таким чином, постійна робота над голосом, мімікою, пластикою, позою і темпо-ритмом рухів дуже скоро позитивно позначиться на взаємодіях з оточуючими людьми: вас будуть «чути», вас будуть «бачити», вас стануть «помічати».

Література

1. Амонашвили Ш.А. Педагогическая симфония: В 3 ч. – Екатеринбург. – 1993. – Т.2. - 320с
2. Коменский Я.А. Великая дидактика // Избр. пед. соч.: В 2 т. – М.: Педагогика, 1982. – Т. 1 – С. 241 – 477
3. Станіславський К.С. Собрание починений. – М. : Искусство, 1989. т. 2. Работа актера над собой. Часть 1 : Работа над собой в творческом процессе переживания: Дневник ученика / Ред и авт. вступ. ст. А.М. Смелянский – 511с.
4. Ушинський К.Д. Три елемента школы // Избр. пед. соч.: В 2 т. – М.: Педагогика. – 1974. – Т.1. – С. 32 – 50

УДК 373.3 .015.311:[78:008]:[373.3.016:786.2]

Дін Ін

ФОРМУВАННЯ МУЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА ПОЧАТКОВОМУ ЕТАПІ ФОРТЕПІАННОГО НАВЧАННЯ

В статье рассмотрены современные подходы к формированию музыкальной культуры младших школьников в классе фортепиано; обосновываются возможности использования разных методов развивающего обучения.

Ключевые слова: *музыкальная культура, младшие школьники, фортепианное обучение.*

The article describes the modern approaches to the formation of the musical culture of younger pupils in the class piano; substantiates the possibility of using different methods of developmental education.

Keywords: *musical culture, junior high school students, learning the piano.*

Сучасний стан викладання музики у різних ланках масової освіти проходить неоднозначно у різних країнах світу, зокрема України і Китаю, але він характеризується стійкими тенденціями до оновлення змісту. З'являються нові авторські програми і методики, проектується нові форми естетичного виховання, багато шкіл намагаються працювати у режимі інноваційних ідей,